OVER HET GEZAGSPROBLEEM

I

Het is niet aan mij over een wijsgeerig betoog als zoodanig een oordeel uit te spreken, al wil ik hier wel meteen en met nadruk naar voren brengen, dat „Gezag", door Lr. R. K. van Sante O.P.[1]), juist als zoodanig, mijn onvoorwaardelijke bewondering heeft; dat ik deze wijsgeerige beschouwing van een bijna klassieke (klassiek-christelijke) voornaamheid, eenvoud, rust, kracht, helderheid en zuiverheid acht.
Men geve er zich rekenschap van: telkens wanneer men een schuchtere (of wilde) poging waagde om binnen te dringen in het gedachtencomplex dat ons als dé gezagsidee werd opgedrongen, stiet men op uitspraken en consequenties die het geheel iets zeer onsamenhangends en troebels gaven. Zij — deze gezagsidee — was, aldus zwevend, onklaar en ondoordringbaar, het tegendeel van wat men van de waarheid veronderstellen mag. Men ontwaarde geen centrale idee, geen oorsprong en geen samenhang. Slechts fragmenten die alom in nevels vervaagden, vervloeiden, vervluchtigden. Zij was verláágd tot iets, dat men, desnoods en voorloopig, wel gaarne wilde aanvaarden, doch waarvan de innerlijke, de organische en levende, de concrete en logische samenhang (haar realiteit, en daarmee haar prácht) nergens klaar en tastbaar voor u stond. Zij was niet iets waarin men, gelijk bij elke waarheid en werkelijkheid van het christendom, vrij en verruimd en in het beste van zijn mensch-zijn onaangerand kon ronddwalen. Integendeel, — zij

[1]) J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maeseyck.

weerstreefde reeds die meest dadelijke en zuivere drang zich van haar realia rekenschap te geven. — Bij geen realiteit echter prikkelt een dergelijke onmacht den mensch tot meer en vijandiger verzet dan bij die, welke in ons leven een zoo overheerschende en beslissende rol speelt als het gezag.
Doch het behoort, gelukkig, tot de eenerzijds grimmig-zakelijke, anderzijds opstandige en weerbarstige werkelijkheidszin van den huidigen mensch slechts datgene te aanvaarden wat hij als werkelijkheid ervaart of leerde beseffen, en zich af te wenden van alles, dat zich in vage raadselachtigheid verliest, blijft verliezen (zich naar 't schijnt moét blijven verliezen) wanneer hij er zich rekenschap van geeft. — Gelukkig! Want zoo dwingen — waar zooveel kleingeestige vrees het bij ons voordeeliger waant de dingen maar in het vage te laten — omstandigheden van búiten, dwingen omstandigheden die zich anders tégen ons dreigen te richten, ons de waarheden waarop de christelijke levensorde in werkelijkheid berust, zonder aarzelen en zonder ontwijken naar voren te brengen en alle consequenties te trekken; zij dwingen, hier, niet slechts opnieuw het wezen en de redelijkheid onzer gezagsgedachte te peilen, doch bewerken tevens (dáárdoor) dat ook haar prácht opnieuw in haar volle luister hersteld wordt. Want waarin zou deze anders bestaan dan in haar órde, haar wáárheid? De schoonheid is onafscheidbaar met de waarheid, met elke waarheid, één.
Doch ik dwaal af. Ik wil dít zeggen: dat de wijze waarop hier, wijsgeerig, de gezagsidee onmiddellijk, openbarend, met een overrompelende eenvoud in haar essentie gegrepen werd, waarop zij zich plotseling geheel en aan alle kanten losmaakte uit de grijze nevel die haar omringde, waarop zij als een zelfstandig concretum — fonkelend, zuiver en helder, — als iets tot in al zijn consequenties aftastbaars, als een waarlijk gróote, prachtig- en organisch-geordende éénheid

begon te leven; dat dit, en heel dit lichte, eenvoudige, glasheldere en wijze geschrift, tusschen al dat enormgewichtig breedsprakige, tusschen heel die houdinkjes-humbug van „vak"-geleerde, „vak"-geleerdheid en alleen-maar-ingewijde, tusschen al dat quasi-critisch, quasi-scherpzinnig, quasi-diepzinnig gekijk, gepraat, geschrijf, getèl, getrek en gekoekeloer onzer onleesbare „wijsgeeren" en steriele doctrine-knijpers mijn geestdriftige, mijn onvoorwaardelijke bewondering heeft. Het was mij, al lezende — en hoe zelden, hoe bijnanooit overkomt u zulks, juist als „wijsgeeren" het woord gaan nemen — het was mij, alsof zich plotseling uit een grauwe, doodstille nevel een hoog en prachtig schip had losgemaakt dat langzaam, licht en levensgroot aan mij voorbijvoer; alsof één oogenblik, een snel en zeldzaam uur, de wateren der leugen van kim tot kim werden vaneen gespleten.

Waarom dit boekje mij nog méér met vreugde vervulde?
Ten eerste, omdat hier de gezagsidee opnieuw, eindelijk weer, werd beleefd. Hier spreekt niet enkel een stel (sterke) hersens, hier spreekt een volledig mensch. „In Antike und Mittelalter war offenbar das wissenschaftliche Denken entscheidenderweise in das lebendige Ganze des erkennenden Menschen eingebaut. Dadurch hatte der Begriff, ohne seinen Charakter als Erfassung des Abstrakt-Allgemeinen zu verlieren, offenbar doch eine tiefe Lebensnähe", zegt Romano Guardini [1]), en het herstel dezer levensverbondenheid is voorzeker een eerste, zeer beteekenisvolle winst van dit boekje.
Ten tweede — en dit verklaart het voorgaande, en het verklaart ook al het volgende, — omdat hier wijsbegeerte werd bedreven vanuit een exclusieve liefde voor de waarheid (vandaar dat het ook onverbidde-

[1]) Der Gegensatz, Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten.

lijk alle consequenties trekt), en niet, gelijk zoo vaak, vanuit een dorre, domme, levenloos-spitsvondige vakmenschen-interesse voor het probleem. De mensch kan eerroof plegen aan zijn medemensch (en men noemt dit een zwaar vergrijp), maar dit levensdilettantisme van den „wijsgeer" pleegt eerroof aan de wijsbegeerte en eerroof aan de waarheid.
Ten derde, omdat deze beschouwing geschreven werd vanuit een hevig deelnemen aan dezen tijd — terwijl een wijsgeerige verhandeling zoo vaak 'n zich verschuilen is voor zijn tijd, 'n zich terugtrekken in het abstracte (het „gelijk" dat het grootste óngelijk en ónrecht is); terwijl de wijsgeerige houding tegenover „brandende problemen" in den grond van de zaak zoovaak de meest onbestemde, de meest láffe is: après tout alles in het midden laat, en alles aan zijn lot overlaat. „Die eigentlichen Philosophen aber sind Befehlende und Gesetzgeber." [1])
Ten vierde, omdat de schrijver, bij de behandeling van dit vraagstuk, in die zeer hooge en voorname beteekenis van het woord „leerling van St. Thomas" was welke Maritain er aan gaf toen hij schreef: „L'autre méthode consiste à se placer réellement à l'égard de saint Thomas dans la situation du vivant qui reçoit en face du vivant qui donne, de celui qui est formé et illuminé en face de celui qui forme et illumine: afin que saint Thomas nous apprenne à penser et à voir, afin de progresser sous sa conduite dans la conquête de l'être intelligible. Cette méthode est bonne et féconde, elle met l'âme dans la vérité de son état, pour la conduire à la vérité des choses." [2])
Men hoort in deze zachte stem (die zoo weinig nadrukkelijk schijnt), in dit serene, rustige spreken een diepe aandacht naklinken voor het woord van den grooten Leeraar: een denken, dat geleid en gevormd werd door de wijsheid van St. Thomas; een

[1]) Nietzsche: Jenseits von Gut und Böse.
[2]) Maritain: Le Docteur Angélique.

mensch die gevormd werd en toch zelfstandig bleef, en die nu in alle nederigheid, eenvoudig, helder en dwingend de waarheden verdergeeft van welke hij bezit nam. Want, ja, deze schrijver is ook in de beste beteekenis van het woord „leeraar". Men hoort hier geen oogenblik het zeer, o zeer schrandere, zeer dialectisch-getrainde docentje aan het woord; er is geen sprake van die verwikkelde, gewichtige poeha waarmede gemeenlijk „het probleem" wordt gesteld (waarna het alles ontraadselende licht in de duisternissen schijnt). Neen, hoewel, dialectisch, de materie volkomen beheerscht wordt, spreekt dit aanmatigende pathos, deze vulgaire nouveau-riche ijdelheid geen syllabe mee. Van de eerste letter tot de laatste wordt dit geschrift beheerscht door dit eene verlangen: de waarheid te kennen en kenbaar te maken. Dezelfde waarheidsliefde die den schrijver van dit boekje tot leerling maakte, maakte hem ook tot leeraar, en tot niets dan leeraar: schakelde elk ijdel vertoon der „eigen persoonlijkheid" uit; aan haar ontleende deze schrijver, als leeraar, zijn eenvoud, zijn voornaamheid en nederigheid, zijn dialectische perfectie (dat nog iets meer en beters is dan perfecte dialectiek).

Ten vijfde, omdat zijn woord dezelfde lucide rust bezit die ook een der schoonste eigenschappen is van Maritain's geschriften; dezelfde zuivere, heldere atmosfeer — waaruit u een geur en een koelte tegenwaaien als van de wateren des Levens; een laatste zachte luwte uit het paradijs waar het leven het aanschouwen der waarheid, en de waarheid het leven was: de volheid en de vervulling, de vrede en de glorie. Dit woord bezit (en hoe veracht en verafschuw ik thans opnieuw het lompe zeehonden-gebaar van den St. Thomas voor onze R.K. Universiteit) het waarlijk spiritueele gebaar van den waarachtigen wijsgeer. — Deze wijsgeer doet u de wijsheid beminnen; en daarom het paradijs en daarom den hemel. Hij doet u, heel uit de verte, iets bevroeden

van het heimwee van dien grooten Leeraar „dont les tranquilles yeux ruisselaient de larmes, tant son coeur était lourd de l'attente de la vision." [1]) — Kan een wijsgeer u iets beters schenken? En welke wijsgeer schenkt u dit? Ons „docentje" is zelfvoldaan en zelfverzekerd en zijn leerling evenzoo: zelfvoldaan en zelfverzekerd. En beiden (samen een enorme lévensleugen vertegenwoordigend) doen u de wijsheid verachten die dérgelijke gedrochten kweekt.
En ten zesde — last not least — omdat het telkens zulk een voornaam begrijpen van den mensch verraadt. Het herstelt de pracht van de gezagsgedachte; het herstelt tevens den mensch: zijn zoozeer verachte en miskende waardigheid en verhevenheid. Ik wil hier niet verder op ingaan, doch deze verachting en miskenning zijn misschien het grootste en zwaarste (en, nóg, minst begrepen) vergrijp waaraan wij ons hebben schuldig gemaakt.

Ja, ik ben mij ervan bewust. Ik wil inderdaad zeggen dat dit boekje, dat nergens de pretentie had oorspronkelijk te zijn, van een overrompelende oorspronkelijkheid is: niet alleen in zijn uitwerking van de gezagsidee, maar ook in al het andere dat tot die uitwerking dwong en met die uitwerking gepaard ging. Ik wil inderdaad zeggen, dat dit boekje alles bezit om het beste van een mensch gelukkig te maken. Ik wil inderdaad zeggen dat het, in zijn orde, een klein en prachtig meesterwerk is. Aangrijpend als de esoterische perfectie van een klein, stil romaansch beeld, als een zacht en helder gregoriaansch zingen, een zingen dat plotseling, nog voor men het zich bewust is, heeft opgehouden, doch waarvan de laatste, bijna onmerkbare verheffing eindeloos schijnt voort te klinken over de grenzen van dit leven, in de diepte der eeuwigheid voor welke het bestemd scheen.

[1]) Maritain: Le Docteur Angélique.

Ik zei dat het mij was, toen ik dit boekje gelezen had, alsof de grijze wateren der leugen één oogenblik werden vaneengespleten. — De waarheid, heeft Goethe eens gezegd, is een schip dat het water klieft, doch waarachter het zich weer onmiddellijk sluit. Dit beeld is waar; en niet waar. Het is niét waar, omdat de tocht der waarheid niet zoo doelloos, troosteloos en trotsch is als Goethe met dit beeld suggereert. Het klieft de wateren der leugen ..... om ze àchter zich te laten — koud, wild, somber, gesloten — én: om u uit te noodigen met haar scheep te gaan. — Doch hoe weinigen willen door haar ontvoerd worden; haar tocht schijnt geheel vergeefs. — Maar telkens toch zet zij wel énkelen af op dat eiland in het midden dier zeeën waar alle eeuwen door gebouwd wordt aan de stad Gods, — die de stad en de voltooiïng der Aarde is.

II

Een der verdiensten (ik noemde er reeds verscheidene) van „Gezag" door Lr. R. K. van Sante O.P. is, dat dit boekje ons weer duidelijk den inhoud van het begrip „gezagsgoed" openbaarde, én: dat het 't begrip „gezag" — ongewoon maar voortreffelijk — definieerde als „de causaliteit, de invloed van het goede op den intellectueelen wil van den mensch."
Halen wij deze definitie, uit de stratosfeer van haar formuleering, wat dichter naar de aarde en demonstreeren wij haar waarheid aan een voorbeeld.

Nemen wij als voorbeeld de gemeenschap die een steenkolenmijn is. Wie of wat is daar allereerst „gezag". Dat zijn niet de mijnwerkers, niet de ingenieurs, niet de directeuren, maar dat is .... het opdelven en distribueeren van de steenkool. Dat is het éérste gezag, het gezagsgoed of gezagsdoel; dat is het „goede" dat al die daar werkzame wilskrachten in beweging brengt. Aan dit doel, aan dit „gezag" is alles onderworpen, ondergeschikt, onder-geordend. Aan dit gezag

kan niemand zich onttrekken. Al deze wilskrachten (van mijnwerkers, ingenieurs, directeuren etc.) kwamen slechts in werking om dát goede te bereiken, en om dat goede te bereiken moeten zij zoo doeltreffend mogelijk georganiseerd en gericht worden. Heel de mijnbouw is dus slechts de doeltreffendste organisatie der beschikbare arbeidskrachten (doeltreffendste arbeidsverdeeling) in dienst van dit eene doel, van dit éérste gezag (dat daarmee tevens eerste wét is): het opdelven en distribueeren van de steenkool. Allen, van hoog tot laag, zijn *slechts de uitvoerders,* de dienaren van dit goede.

Men vereenzelvigt het begrip „gezag" vaak met de mácht 'n wet te kunnen uitvaardigen en opleggen. Ziehier, hoezeer (en hoe weinig!) men daarin gelijk heeft. Ziehier hoe het opdelven van een levenlooze, ondergrondsche steenader héérscht, zijn wet uitvaardigt, zijn wil oplegt aan al die levens met hun wil, aan heel die enorme menschen-werkzaamheid van een mijn.

De mijn-directie is dus geen autonoom gezag, doch mede-onderworpen aan die eerste wet (zij is aan nog meerdere — moreele — wetten „onderworpen", doch deze doen in dit verband niet ter zake en bewijzen slechts hoe weinig autonoom zoo een directie is); zij vertegenwoordigt slechts het gezagsgoed als *éérste dienaar;* en zij vertegenwoordigt het slechts als zoodanig *omdat* zij de geestelijke en zedelijke gaven, de technische bekwaamheid en het noodige inzicht bezit om de beschikbare wilskrachten doelmatigst te organiseeren, d.w.z. het voortreffelijkst te richten op het te bereiken doel. Zij is geen gezag, maar gezagsvertegenwoordigster: gezagdráágster. Zij is de *schakel* tusschen het gezagsgoed en de aanwezige arbeidskrachten die niet (of niet geheel) in staat zijn uit zichzelf hun wil doeltreffendst op het gezagsgoed te richten; zij is de

schakel tusschen den wil dier menschen en het goede waarop die wil moet gericht worden.

Zoo ontleent de gezagsdrager zijn gezag ten eerste aan de bekwaamheid het gezagsdoel beter dan de ánderen te kunnen dienen, en vervolgens aan zijn oprechten wil deze bekwaamheid in dienst te stellen van het gezagsgoed. Ja, mét dezen wil staat of valt zijn „functie" als gezagsdrager. Ontbreekt deze wil, dan houdt hij op mìddel te zijn, schakel; dan vervalt zijn bestaansreden en, daarmee, zijn bestaansrecht. Dan is hij enkel.... opstandige.

III

Weinig boeken zijn zoo heftig (en hulpeloos) bestreden als dit steeds meer onweerlegbaar blijkend geschrift. De kracht van dit boekje is, dat het uit één en dezelfde gezagsdefinitie én den plicht van gehoorzamen én het recht van revolutie afleidt; dat het (o samenhang, die de scherpzinnigen onzer dagen niet vermochten te ontdekken!) deze uiterste tegenstelling in één en hetzelfde begrip verzoent. Het predikt de gehoorzaamheid aan den gezagsdrager, doch verdedigt de ongehoorzaamheid aan hem, om te gehoorzamen aan het gezagsgoed: ons aller eerste gezag. Verdedigt het de gehoorzaamheid aan den gezagsdrager, het behelst tevens van de waarheid „gij zult God meer gehoorzamen dan de menschen" de philosophische bevestiging. — Men was echter zoo verbijsterd dat hier (óók) het recht van revolutie werd bevestigd, dat men niet eens meer bemerkte, dat zelden zóó schoon (en zoo dwingend) de plicht tot gehoorzamen werd verdedigd. En men was zoo verbijsterd, omdat men van het enkele kénbaar maken van dit recht klaarblijkelijk de fataalste gevolgen duchtte; alsof men van het récht zoomaar zonder meer de revolutie verwachtte!! — Hoe weinig inzicht (en

hoeveel verdwaasde, voorbarige angst) toonden ook hier de vertegenwoordigers van de macht! Revolutie maken is geen kwestie meer van récht hebben maar van móed hebben. Als er zoo zelden (of liever: zoo laat) van revolutie sprake is, dan komt dit niet omdat het recht ontbrak, maar de moed. Om een revolutie (door hoeveel jaren heen!) voor te bereiden, uit te voeren en te voltooien, om den strijd aan te binden met „geheel een tijd", — daarvoor is een weergalooze wilskracht noodig, een geloof, een vertrouwen, een moed, een offervaardigheid, een rust, een vuur en een kracht, kortom een zedelijke grootheid, die even zeldzaam is als een waarachtige revolutie, als.... een waarachtig leider. Die groote, historische transformaties welke revoluties heeten, zijn even zeldzaam als de eerlooze revoltes der eerzuchtigen en hebzuchtigen veelvuldig. Doch voor deze sujetten speelt het „recht" van revolutie geen rol. Zij doen het zónder dit recht! — Begrijpt ge dit niet? Het zou hén allereerst immers vonnissen.

IV

Tegen den hoogmoed van het Gezag [1])

Ach ja, ook de democraat heeft (om zijn zelfvertrouwen te herwinnen) soms behoefte aan een klinkend extremisme. Hoor maar eens: „Gezag dat niet op perfectie berust ís geen gezag." Och, och, och.

Doch het kerkelijk gezag berust steeds op een imperfectie. Dat is nu juist de kracht en de prácht van dat gezag: „daar Hij zelf aan alles leven en adem en alles geeft."

[1]) De hier volgende beschouwingen zijn, op een enkele toevoeging na, overgenomen uit mijn „Tegen den Hoogmoed der Werken" en „Het Zwaard", Uitgev. „Oisterwijk", te Oisterwijk.

Het wereldlijk gezag berust op een zekere harmonie tusschen waardigheid en drager. Het kerkelijk gezag steeds op een absurde disharmonie. „En dan de Pausen, die Christus' plaatsvervangers zijn, als zij Hem in zijn leven trachten te evenaren, n.l. in Zijn armoede, werkzaamheid, leer, kruis, levensverachting, als zij denken óf aan hun naam Paus, d.i. vader, óf aan hun bijnaam, n.l. allerheiligste, wat is er dan wel treurigers in de wereld denkbaar." (Erasmus)

De macht van het wereldlijk gezag berust op de mate van volkomenheid der intellectueele en zedelijke krachten van den drager. Diens schoonheid is, dat hijzélf de oorsprong is der orde die hij buiten zich schept. De macht van het wereldlijk gezag berust dan op een zekere perfectie, én: op het besef dier perfectie, Het is trotsch; het is niet minder práchtig.
Doch deze macht staat of valt met die perfectie ; zij staat of valt met het aanzien bij de menigte. Zij is daarmee afhankelijk van alles wat (in hem of buiten hem) kléiner is dan de perfectie van den drager. Aan alles wat kleiner is dan zijn inzicht en dienstbaarheid is het op genade of ongenade overgeleverd. Alles wat kleiner is dan hij ondermijnt zijn gezag, bedreigt en belaagt het: kan het spoorloos van de wereld wegvagen. Dat is de vernederende zwakheid dezer kracht: haar wankele (en eenzame) grootheid.

De macht van het kerkelijk gezag berust op een ellendige zwakheid, en op het besef van die zwakheid. De onmacht van den kerkelijken gezagsdrager is, dat al de menschelijke wijsheid een waan en een dwaasheid is bij het gezagsgoed dat hij vertegenwoordigt. Zijn armoede: dat het beginsel der Orde niet in hém berust; zijn wanhoop: dat het gezagsdoel de krachten van den gezagsdrager eindeloos te boven gaat. — De schoonheid van dit gezag is, dat de drager desondanks dit doel helpt verwerkelijken: helpt verwerkelijken

ondanks vergissingen, ondanks tegenstand, ondanks verguizing, ondanks achtervolging. Niets van dit alles bedreigt het, niets van dit alles ondermijnt het. Werelden kunnen zich stellen tusschen het gezagsdoel en den zwakken mensch, die het gezagsgoed vertegenwoordigt, — niets en niemand kan dit verwerkelijken belemmeren. Men kan den gezagsdrager ombrengen en mét hem (schijnbaar) zijn invloed, — elders en in anderen staan eenzelfde liefde en eenzelfde macht onverwoestbaar op. — Alleen zij, aan wie dit gezag werd toevertrouwd, kunnen het gezag ondermijnen (Hebben daarom zooveel heiligen geweend, toen zij een waardigheid aanvaardden?). Het gezag is afhankelijk van het verbond met den Sterkste. Dit verbond is: het smeekgebed van de armoede, nederigheid en dienstbaarheid. Ziedaar de kracht van de zwakheid.

De kerkelijke gezagsdrager is nederig omdat hij zoo arm is, omdat aan zijn zwakheid het kostbaarste der aarde werd toevertrouwd: de Kerk en de zielen.

Hij is nooit verontrust, omdat God tijd en uur bepaald heeft, en toch bezeten van een heilige haast om dit uur te verhaasten — omdat zijn honger Gods Glorie op aarde is.

Hij is zachtmoedig en niet tyranniek, omdat hij eerbied heeft voor den Mensch; doch hij vereenigt dit met de hardheid die niet eenmaal tracht een nieuwen lap op een oud kleed te zetten.

Hij is verdraagzaam, omdat hij weet en aanvaardt dat de aarde het bezit en het instrument is van satan. Doch hij verzoent dit met een heilige verontwaardiging die nooit duldt dat de Kerk, die de tempel en het instrument is van den Heiligen Geest, door de aarde verontreinigd wordt. Over Háár waakt hij onvervaard

en onvermoeid, omdat alleen háár zuiverheid het licht dier aarde, het licht in de duisternissen is. „Le diable ne recherche pas les infidèles ni ceux du dehors, et dont le roi d'Assyrie fait cuire les chairs dans une chaudière; il s'applique à ravir ceux qui font partie de l'Eglise du Christ." (Hieronymus)

Hij is onbevreesd, omdat geen smaad iets aantast. „Gij verdraagt het, zoo iemand u in slavernij brengt, zoo iemand u verslindt, zoo iemand u vangt, zoo iemand zich tegen u verheft, zoo iemand u in het aangezicht slaat. Met beschaamdheid zeg ik het, het is alsof wij op dit punt zwak waren geweest." Doch hij vereenigt deze weerloosheid met het verweer van een leeuw. Dan echter verdedigt hij niet zijn aanzien bij de wereld of zijn goeden naam bij de menschen, doch alleen de rechten van Christus (hetgeen zijn aanzien is bij God). Hij zoekt geen aanzien voor zichzelf, en als hij het bezit, bezit hij het als ware hij er volkomen arm aan: „gaat en groet niemand onderweg." Zijn waardigheid is, dat hij zich dit alles onwaardig weet (en God heeft het niet van noode). Daarom: „Wee de Kerkvorsten, die zich met niets anders hebben bezig gehouden, dan met het ophouden van hun gezag en het hoogmoedig heerschen." (Maria; vgl. Zij die Schreit)

★

Het kerkelijk gezag wordt het definitiefst verdedigd (ook, indien noodig, bij Jan Publiek), wanneer de drager niet de waardigheid, maar de waarheid die hij vertegenwoordigt verdedigt: „Eenieder nu, die Mij belijdt voor de menschen, zal ook Ik belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is."

Op hetzelfde oogenblik, dat de drager zijn waardigheid zou willen verdedigen, zou hij zelf zijn grootste aanklager moeten worden: elke beschuldiging der anderen oneindig beneden de waarheid zijner zelf-

beschuldigingen achten. En op dát moment herinnert hij zich berouwvol: „Laat hem vervloeken, want de Heer heeft hem bevolen, dat hij David vervloeken zou."

Op hetzelfde oogenblik, dat het gezag ophoudt de onvervaarde stem der waarheid te zijn, ondermijnt het zichzelf omdat het een léugen bekrachtigt. Alles wat in het duister is zal aan het licht komen, en elk compromis wreekt zich dán aan het gezag dat het bekrachtigde. — Elk compromis met de wereld maakt de waarheid minder lichtend en minder vruchtbaar en de wereld armer en verlatener; ook hierom komt de mensch, die léven wil, eens tegen het gezag dat een geschonden waarheid vertegenwoordigt in opstand. Alleen de ongeschonden waarheid is het Licht en het Leven der menschen. Ook dát komt bereids aan het licht.

En de láster? — Pius X, de gezagsdrager bij uitnemendheid, verdroeg (nog bisschop van Mantua zijnde) stilzwijgend den pamflettist die hem openlijk belasterde. En zijn omgeving waande den heilige op dit punt zwak en zijn goeden naam in gevaar. Doch de heilige bisschop ging nog verder: hij hielp den pamflettist even stilzwijgend, toen deze geruineerd was. — Is dit een vroom exempel van de liefde die dwaas is (en niet „volmaakt" behoeft te zijn om een dergelijke daad te stellen)? — Beschouwen wij deze daad wat nuchterder. Zij demonstreert, hoe weinig het gezag een aanvaller hoeft te vreezen.

Paus Honorius I werd openlijk gevonnist. Niét omdat hij gedwaald had in de leer, maar omdat hij gedraald had tegenover de ketters; omdat hij met zijn onaanvechtbare stellingen niet had gevochten en gevonnist, maar, met zijn onaanvechtbare stellingen, had ontweken en gezwegen. Het Concilie van Constantinopel

bande den onwaardige uit de heilige Kerk Gods, en Paus Leo II bevestigde dit vonnis over hem, „qui n'a point fait effort pour faire resplendir cette Eglise apostolique par l'enseignement de la tradition apostolique, mais a permis que cette Eglise sans tache fût souillée." — Zóó veel verwachtte men van het gezag; zóó zeer en zóó schoon en zoo algemeen werd de gezagsgedachte beléefd, dat men den gezagsvertegenwoordiger openlijk durfde vonnissen.

Critiek randt het gezag niet aan als zij een waantje (schijnwaarde en behoudenisje) kwetst bij Jan Publiek, maar in de daad-zelf voltrekt zich de aanranding. Zoodra zij nl. ophoudt eerbied en liefde te zijn voor het gezagsgoed. Het gezag wordt niet ondermijnd als Jan Publiek weet dat de gezagsdrager zich kan vergissen; het wordt ondermijnd (en gevaarlijk; en op den duur onherstelbaar) als men die vergissingen als de wijsheid van den Heiligen Geest laat aanvaarden.

★

Blinde leiders die zeggen: Heeft iemand gezworen bij het gezagsgoed, dan is het niets; maar zweert iemand bij den gezagsdrager, die doet juist. De vraag is zelfs niet meer: „Wat dan is het grootste?", de eisch luidt eenvoudig: Gehoorzamen! — „Ehre der Obrigkeit, und Gehorsam, und auch der krummen Obrigkeit! So will es der gute Schlaf."

„Iemand kan door misbruik een gekregen weldaad verliezen; en daarom, alhoewel sommigen het gezag van God hebben ontvangen, is het toch goed dat hun het gezag ontnomen wordt, als zij het misbruiken. En dan zijn beide dingen van God, n.l. dat zij het gezag ontvingen en dat zij het rechtvaardig hebben verloren." (St. Thomas: vgl. „Gezag" door Lr. R. K. van Sante O.P.) Kan men zeggen dat het gezag van God

komt, men kan soms evenzeer zeggen, dat de opstand tégen dat gezag van God komt. „S. Thomas zegt evenwel ook hier dat dit eigenlijk geen opstand is, maar dat de overste de opstandige is. De opstandelingen zijn de bewaarders van het gezag." („Gezag" door Lr. R. K. van Sante O.P.)

Men kan, op een bepaald moment, ten overstaan van de destructieve macht, machtswil en machtsdwang der ongerichten en egoisten, ten overstaan van de dictatuur der anarchie nu eenmaal niet anders handelen dan als de stormloopende revolutionnair der orde.

V

„De gezagscrisis wordt geboren bij de gezagsdragers zelf en zal uiteindelijk door de gezagsdragers worden opgelost." Met deze uitspraak staat pater van Sante O.P. nagenoeg lijnrecht tegenover Romano Guardini die, in zijn „Neue Jugend und Katholischer Geist", de gezagscrisis, welke zich momenteel het felst bij de huidige jeugd manifesteert, vooral wil verklaren uit de zeer bepaalde psyche van de jeugd, met name uit haar wil „autonoom" te zijn. — Doch ik acht de „Autonomie des Jungseins", die Guardini, en zóó nadrukkelijk, de jeugd opdringt (aanwrijft), een grondig miskennen van de veel wezenlijker gedrevenheid die haar richt: het verlangen een concreet, reëel ideaal te bezitten dat, zooals Barrès een zijner figuren laat zeggen, „me soit plus chère que moi-même." Met welk verlangen die autonomie-suggestie ten deele reeds fundamenteel ondermijnd is.

De kwestie is trouwens niét, dat de jeugd autonoom wil zijn, maar dat zij het als het ware noodgedwongen wérd in dien zin, dat zij geen leiding (leiders) heeft. Inderdaad, in uw zin niét héeft. Al bezit zij, ver van de officieele gezagsdragers, verspreid door dezen tijd

en verspreid door alle tijden vele prachtige geesten, wier woord zij letterlijk verslindt, leegvreet en leegleeft; die haar vórmen, richten en réchten; die zij dus wel degelijk en geheel en in de beste beteekenis van het woord als haar „leiders" aanvaardt. — Men ziet die wil naar een onvoorwaardelijke overgave aan een leider (het tegendeel van autonomie) trouwens overal, al demonstreerde hij zich — bij de Italiaansche, Duitsche, Russische, Vlaamsche en, lichtelijk en aarzelend en eindelijk, ook bij de Hollandsche jeugd — hoofdzakelijk politisch.

En dan nietwaar: juist omdat de jeugd — gelijk Guardini opmerkt, — in zooveel zaken nog zoo „onzeker" is (wórdend, zóekend), zal zij onmiddellijk gehoorzamen aan dien oudere, in wien zij het beste van haar tot een levende Orde, tot een levende zekerheid gezuiverd, geordend, verruimd en gericht ziet.

„Es gibt (voor de jeugd) keine Erzieher, blosz Führer", alleen medezóekenden, zegt Guardini. Welk een miskenning van de psychologie der jeugd. Waarachtig leider van de jeugd wordt niet, wie háár stem verstaat, wie haars gelijke is of voorwendt te zijn (de feiten hebben dit genoegzaam bewezen!), maar in wiens stem zij het beste van zichzelf léért verstaan, léért begrijpen, leert ordenen en richten. Een leider gaat haar niet voor in het zoeken, hij gaat haar voor doordat hij vond. Hij gaat voor, omdat hij de gestalte is van hetgeen in haar, onbestemd nog, leeft, en: omdat hij den weg vond. Een leider moet kunnen getuigen (en getuigt dit tegen alle tumult der hooners in) gelijk Mussolini: „IK BEN de schatbewaarder van den wil van het beste deel der Italiaansche jeugd, de bewaarder der liefde van duizenden en duizenden dooden, de bewaarder der moeizame inspanning van idealen en krachten welke gisten in de jonge geslachten van Italië. IK VOEL in mij heel

die machtige levensgisting welke het nieuwe geslacht van den Italiaanschen stam in beroering brengt." (Aristo-III, 11).

De jeugd roept om een „Erzieher", omdat elk léven (en dus ook de jeugd) om innerlijke ordening roept; en om ordening, omdat elke kracht, uiteraard, zich consolideeren en concentreeren wil om kracht te blijven. Als een vitale jeugd door iéts, bewust of onbewust, gedreven wordt, dan door dit instinct van zelfbehoud. En als dit instinct iéts zoekt, dan het gezag dat zijn kracht richt: redt.

VI

Het bovennatuurlijk leven der geloovigen is het gezagsgoed der Kerk. Dát is het „eerste gezag": dáárop moet, direct of indirect, elke handeling der kerk, van de vertegenwoordigers van dit gezagsgoed, van deze schakels tusschen dit doel en den mensch, gericht zijn.

Doch „gezag" is thans alleen de gezagsdrager. Of deze het gezagsdoel vertegenwoordigt doet er niet toe. Het werd zelfs plus minus verboden zich er rekenschap van te geven, dat er nog zoo iets als een gezagsdoel, een gezág voor den gezagsdráger bestaat, dat zijn wil daarmede in overeenstemming moet zijn (of dit althans moet willen zijn) op straffe van waardeloos, van verraad, van opstand te worden.

„Gehoorzamen" is thans alleen blindelings gehoorzamen aan den gezagsdrager, hetgeen thans weer alleen wil zeggen : de akt van gehoorzaamheid stellen als een rede-loos dier. — De luister van het gezag is niet meer dat het gehoorzaamd en gediend wordt door onze volstandige menschelijkheid, maar dat wij ons edelste vermogen, het verstand en zijn begrijpen, uitschakelen. — Dát heet men „deemoed"; dát heet men — ten onrechte — „cadaver-gehoorzaamheid".

Alsof Ignatius — begrijpend dat ook het menschelijk verstánd geëerbiedigd moet worden, dat ook 't menschelijk verstand bij het stellen van een bevolen handeling bevrédigd wil zijn — alsof Ignatius niet wilde, dat een bevel niet enkel gegeven, maar ook, zoo noodig, op zijn nut en noodzakelijkheid verklaard zou worden. Alsof Ignatius niet toestond, dat de onderdaan zijn afwijkend inzicht en zijn bezwaren zou kenbaar maken, en niet wilde, dat de overste er ook in alle nederigheid van zou kennis nemen.

Maar zelfs Ignatius scheen de blindelingsche gehoorzaamheid te kunnen vereenigen met het als goed en nuttig begrijpen van een bevel eenerzijds, en met de vaderlijkheid van het gezag anderzijds: met een vaderlijkheid die de waardigheid van het menschelijk verstand eerbiedigt en de zwakheid van den mensch tegemoet wil komen.

En terecht komt mij voor. Anders zou een heilige, bij die opperste akt van zijn leven, de zelfheiliging — van welk Gods-bevel hij het goede en de noodzaak beter dan wie ook inziet en dat hij juist involgt omdat hij dit zoo scherp inziet — anders zou een heilige bij die opperste levensdaad, bij dat meest verheven bevel, de blindelingsche gehoorzaamheid niét kennen. En tóch is dit het geval. Omdat hij, de heilige, terwille van dat goede bevel, blindelings en dwars heenleeft door den hoon, den haat, de vervolging en verachting die het onvermijdelijk deel zijn van hen die Gods bevel volstrekt beleven. Hij gehoorzaamt blindelings — tot dien volstrekten en verschrikkelijken nácht van het Geloof, de Hoop en de Liefde.
Ge ziet hieruit tevens dat het begrijpen van een bevel de „moeilijkheid" van het gehoorzamen niet opheft (gelijk „de gehoorzamen" te verstaan geven), maar dat de moeilijkheid dan eerst goed begint.

„Blindelings gehoorzamen" is allereerst: geheel het leven te vormen overeenkomstig het goede Godsbevel: de zelfheiliging, — zónder acht te geven op alles wat daarbij den wil weerstreeft of beangst, zonder op iéts ánders te letten dan op... dat goede bevel. Dát is, als er van blindelings gehoorzamen sprake is, alleréérst blindelingsche gehoorzaamheid. Dát is „het goede toebehooren", slaafs, en niét meer onszelf, ónze inzichten, onzen wil die steeds naar het kwade en gemakkelijke neigt. Zóó ook (het goede inziende) beminnen wij het goede, gelijk onze menschelijke waardigheid bevolen werd, met geheel ons verstand, met geheel ons hart, met geheel onzen wil en toonen wij, gelijk een Middeleeuwsch leeraar schreef, „onderworpen en klein te zijn, daar allen over ons kunnen heen loopen en ons als straatvuil vertreden kunnen." — En het is dan ook bij de gehoorzaamheid aan den Wil van Gód, dat de H. Franciscus den mensch (den monnik) vergeleek met een dood lichaam: een „lijk". „De mensch", zegt hij, „die den Wil Gods gehoorzaam in zich opneemt, is als een dood lichaam, dat door den geest Gods de ziel en het leven ontvangt."

Omdat wij willen gehoorzamen aan den Wil van God, dáárom en daarom alléén gehoorzamen wij aan den overste, aan den gezagsdrager. Wij gehoorzamen niet óm te gehoorzamen (het is geen l'art pour l'art) en óók niet omdat gehoorzamen enkel zou bestaan in het ten uitvoer brengen van wat een overste beveelt, — maar wij gehoorzamen aan den overste omdat wij willen gehoorzamen aan den Wil van God, die zich door den overste aan ons slechts kenbaar maakt. Om God dus. Om Gods Wil te kennen en Gods Wil te dienen.

Om God ook begint daarom de opstand tegen den gezagsdrager, — wanneer het namelijk kennelijk

wordt (uit woorden, daden en bevelen), dat hij zich afsluit van de inwerking van den H. Geest (door wien hij den Wil van God leert kennen); wanneer hij zelf, uit zwakheid of lafheid of verdorvenheid, vréést dien Wil Gods te kennen of er de vertolker van te zijn; wanneer zijn leiding in flagrante tegenspraak is met wat de Kerk, bij monde van haar heiligen en wijzen, bij monde van haar meest vruchtbare en groote leiders, bij monde dus van haar als zoodanig meest geëerde gezag-hébbers, als noodzakelijk verkondigt voor het leiden van zielen; wanneer hij duizenderlei andere en aardsche belangen dient en niet meer dat ééne (waarom hij als gezagsdrager werd aangesteld en met de macht om te bevelen bekleed) n.l. zijn kudde binnen te leiden in het bovennatuurlijk leven, in de rijkdommen van Christus' Glorie; wanneer hij, zooals ook de Kerkvaders — en niet alleen zij! — wel ondervonden en aanschouwden, juist de vervólger is van de goeden en de opstandige tegen het gezagsdoel.

Aldus gehoorzaamde Christus aan de gezagsdraagster die zijn Moeder was, omdat zij, door haar een-zijn met den Wil van God, Gods Wil vertegenwoordigde, en gehoorzaamde Hij niet aan die andere gezagsdragers, de priesters, omdat zij, door hun een-zijn met de wereld, Gods Wil niét vertegenwoordigden; omdat Hij, door niét tegen hun uiterlijke bevelen op te treden, ongehoorzaam zou zijn geworden aan het „eerste gezag", God, die verlangt dat wij niet slechts het uitwendige van den schotel, doch ook het inwendige zouden bevelen te reinigen.

Christus' blindelings gehoorzamen was hier, dat Hij voor die aanklacht, voor zijn trouw aan het gezagsdoel, alles verdroeg, alles aanvaardde; dat deze Leeuw van Juda zich als een Lam ter slachtbank liet voeren; dat Hij, ondanks alles, spreken bleef, en alleen

de gevólgen van dit spreken zwijgend aanvaardde, — tot den dood des Kruises. — Ziedaar ook zijn deemoed.

Blindelings gehoorzamen wil allereerst zeggen: aan niets gehecht zijn dan alleen aan de Waarheid, dan alleen aan Gods gebod, en dit ten koste van alles verdedigen. Ook, zooals de heilige Chrysostomus opmerkt, als dit voor een priester de ontzetting uit zijn priesterlijke waardigheid meebrengt.

★

De blinde gehoorzaamheid aan een overste, d.w.z. het tóch gehoorzamen ook al ziet men het goede van een bevel niet in, is slechts een bepaalde vórm van blindelingsche gehoorzaamheid, en niet eens een bizonder belángrijke of bizonder volmáákte; zij is, in de normale verhouding van onderdaan tot overste, iets zeer accidenteels en uitzonderlijks.
Want het normale is niet, dat men den onderdaan voorhoudt dat het volmaakter is zonder begrijpen te gehoorzamen, doch dat de overste begrijpt dat het volmaakter is dat hij den onderdaan tegemoet komt, wijl hij, juist hij, de dienaar is van den mensch. Het normale is, dat de overste, de gezagsdrager, dit volmaaktere doet, inplaats van het volmaaktere van den mensch, den onderdaan, te verlangen. Het normale is, dat de gezagsdrager begrijpt dat hij er niet is om als een heerscher te bevélen, doch om zelf de eerste dienaar van dat bevel te zijn; niet zoozeer in dien zin, dat hij zelf vooraan moet staan in het ten uitvoer brengen ervan, maar in dien zin, dat hij alles doet om den onderdaan voor dat goede bevel toegankelijk, ontvankelijk te maken — opdat het gezagsgoed over dien mensch heersche. Dus ook door de goedheid van een bevel te demonstreeren.
God wil, en dat moet ook de overste willen, dat de mensch bemint met geheel zijn verstand, óók dus een gegeven bevel. En van den gezagsdrager verlangt God,

dat hij den onderdaan bemint als een goede en wijze vader, — die dus bij een bevel het edelste vermogen van den mensch, het verstand, niet veracht, doch eerbiedigt.
Als het dus normaal is, dat de onderdaan zijn overste zonder vragen gehoorzaamt, dan komt dit, omdat het normale is, dat de gezagsdrager het vragen van den onderdaan.... voorkomt!
Bovendien: als het gehoorzamen zonder begrijpen dé vorm van blinde gehoorzaamheid was, dan zouden lieden met een klein beetje schranderheid dié vorm van gehoorzaamheid nimmer kunnen beoefenen, — b.v. de altijd alles begrijpende Jezuieten (die n.b. dé propagandisten van dat soort gehoorzaamheid zijn!)

Toch kan het, wanneer de boven omschreven houding van den gezagsdrager werkelijkheid is, nog wel eens voorkomen, dat de een of andere dikhuid de goedheid van een bevel maar niet inziet, dat hij maar geen doorzicht kan krijgen in de eenvoudige, heldere orde waaruit het goede bevel steeds voortkomt. In dat geval rest zoo'n dikhuid natuurlijk niets anders dan te aanvaarden dat hij dikhuid is en niet bevoegd tot oordeelen. Alzoo: blinde gehoorzaamheid.

Er is nog een tweede geval denkbaar, waarin de onderdaan een gegeven bevel opvolgt zónder dat hij het goede ervan begrijpt (omdat de goedheid van het bevel zeer onwaarschijnlijk schijnt en toch iedere motiveering opzettelijk achterwege is gebleven), en zónder dat dit aldus gehoorzamen hem verlaagt tot een redeloos dier.
Doch deze daad kan en mag men alleen stellen (en stelt men dan gaarne) als men moet aannemen, dat de gezagsdrager niet anders wil dan Gods Wil kénnen, diénen en dóórgeven, dan dienaar zijn van het gezagsdoel, van het heil der zielen, van de heerschappij Gods over zijn onderdanen.

Aldus en daarom gehoorzaamden de beide leerlingen aan Jezus, toen Hij hen beval de ezelin te gaan halen waarop Hij Jeruzalem wilde binnenrijden (Hij had voor deze leerlingen zijn gezag voldoende bevestigd om de uitvoering van dit onwaarschijnlijk bevel te kùnnen vragen). Aldus en daarom kan ook een kloosterling den overste gehoorzamen; terwijl hij dan tevens kan aannemen, dat deze akt van blinde gehoorzaamheid hem gevraagd wordt om zijn nederigheid op de proef te stellen. Is er in genoemde gevallen sprake van „blinde gehoorzaamheid", er is zeker geen sprake van gehoorzamen als een „rede-loos dier", integendeel! — Op dezelfde wijze kan ook een leek zich aan een aldus gegeven bevel van een kerkelijke Overheid onderwerpen, — maar een overste zal den leeken nimmer op een dergelijke wijze een algemeen bevel géven....

★

Het verwijt luidt thans, dat „dus" aan de akt van gehoorzaamheid een „oordeel over" den gezagsdrager en diens bevel moet „voorafgaan"; dat dit het reinste individualisme beteekent; dat dit recht van „iedereen" om te „oordeelen" (en te „veroordeelen") een alom losbrekende ongehoorzaamheid, een volslagen „anarchie" ten gevolge kan hebben.
Met welke haastige conclusie men den onderdaan dan tevens het recht van oordeelen over den gezagsdrager ontzeggen wil.
Ik antwoord:

Hij, die een góed gezag bereidwillig dient en gehoorzaamt, gehoorzaamt eveneens.... met een oordeel over den gezagsdrager. En zoo hij al niet om dat oordeel zou gehoorzamen, men kan hem toch moeilijk het recht ontzeggen dit oordeel te hebben. — Of wenscht men, dat de mensch ook een góed gezag als een stuk uitvaagsel dient, uitvaagsel dat geen recht

heeft zich van die goedheid (en schoonheid) rékenschap te geven, bewúst te zijn!!?? Immers neen, nietwaar?!
Maar wanneer heeft iemand het recht dit goede (gunstig) oordeel uit te spreken? Alleen wanneer hij een objectieve kennis heeft van het gezagsdoel, wanneer hij weet wat het zeggen wil, dat de gezagsdrager de eerste en waarachtige dienaar moet willen zijn van het gezagsgoed, de eerste en belangelooze dienaar van den mensch, de eerste en nederige dienaar van het bevel. Als hij dat niet weet, heeft hij geen enkel recht een gezagsdrager als goed te kwalificeeren; dan behoort zijn oordeel tot de norm-looze en dus waardelooze particuliere meeningen, en heeft hij (en hoevelen thans niet!?) alleen maar den plicht over de „goedheid" van dat gezag te zwijgen, zich in geen discussie te mengen.
Deze kennis echter geeft hem het recht dat oordeel te hebben en uit te spreken, — terwijl de heilzame invloed van dien goeden gezagsdrager dit oordeel ten overvloede (en overvloedig) bekrachtigt.

Welnu, hetzelfde dat iemand het recht geeft een gezagsdrager goed te oordeelen (te be-oordeelen), geeft hem ook het recht hem niet-goed te oordeelen (te ver-oordeelen). Hij spreekt dan geen particuliere meening uit, evenmin als Christus toen Hij de Farizeeërs veroordeelde (hetgeen Hij evenmin deed omdat Hij, als God, harten en nieren doorzag). Hij zeide: „Uw aanklager is Mozes", „Uw werken veroordeelen u." — Aanklager is niet degene die het oordeel over een gezagsdrager uitspreekt, maar de waardigheid en datgene wat een gezagsdrager áán die waardigheid verplicht is. Dáárin staat hij gevonnist.

Maar het recht dit vonnis te formuleeren, openlijk uit te spreken, — waaraan ontleent men dit. Dit „recht" kan alleen een kwestie zijn van plicht, van gewétens-

plicht. Deze plicht heeft men alleen — dat is duidelijk — in zéér ernstige omstandigheden. Het is zelfs zoo, dat een onderdaan den plicht heeft ook een slecht overste (en diens willekeur) te gehoorzamen wanneer hij redelijkerwijze verwachten kan dat die overste langs den hiërarchischen weg, dus door zijn „meerdere" (door een beroep op dien meerdere) gecorrigeerd wordt. Kan men dit niet verwachten, dan aanvaardt men de onvermijdelijke gevolgen van dien plicht tot spreken. Deze plicht maakt men uit voor zijn geweten, voor God. Met de verantwoordelijkheid voor dien plicht is men, tusschen de menschen, vanzelfsprekend alleen (met God): tot de feiten den verder-ziende achterhaald hebben, of gáán achterhalen.

Het openlijk verzet tegen het gezag vindt dus zijn oorsprong niet (niet alleen) in een trouweloos gezagsdrager, doch in een trouwelooze hiërarchie (trouweloos aan het gezagsgoed). Een slecht gezagsdrager wordt door geen onderdaan bestreden zoolang een goede hiërarchie hem bestrijdt. Een slechte hiërarchie laat zulks na, en bestrijdt zelfs den goeden gezagsdrager. Hier (en hierom) begint voor den onderdaan den plicht van protest. — De strijd gaat met name altijd om een goeden gezagsdrager, omdat het altijd alleen om het welzijn van den onderdaan gaat. Weigert de hiërarchie dezen strijd te voeren, dan valt op een bepaald moment van corruptie, deze plicht automatisch (en zonder pardon) den onderdaan-zelf ten deel.

★

Toch gelooft men met dezen „plicht" de mogelijkheid van anarchie nog niet weerlegd. „Iedereen" kan het zich immers wel tot een „heiligen plicht" gaan rekenen te „spreken". — Ten eerste vergeet men dan het „objectieve inzicht" waarvan ik sprak en dat

slechts weinigen bezitten (zoodat alleen hiermede reeds die „heilige plicht" weerlegd zou zijn); en vervolgens bestaat die mogelijkheid van anarchie (tengevolge van de hierboven verdedigde stellingen) slechts in abstracto, d.w.z. alleen tusschen uw bureaulamp, vulpen en voorhoofd: op papier.

„Iedereen" kan wel een „oordeel", een vonnis over den gezagsdrager in zijn rugzak dragen, maar „iedereen" accepteert en zwijgt desondanks. Tot zoolang zijn belangen niet geschaad worden. En het „belang" van „iedereen" is nu eenmaal altijd aan een bestáánde mácht te gehoorzamen; dat is altijd.... véiliger en voordééliger. En niets is ónveiliger en ónvoordeeliger dan een openlijk vonnis. „Iedereen" zwijgt dus, zelfs onder een slecht gezag, en dus heelemaal onder een góed gezag. „Iedereen" houdt zich van dien „heiligen plicht" liefst zoo lang en zoo ver mogelijk verwijderd.

Anarchie is nimmer het gevolg van een theorie, zelfs niet van een theorie die de anarchie predikt, en nog minder van een theorie die het goed recht van opstand verdedigt.
Anarchie is alleen het gevolg van een werkelijkheid, d.w.z. van een corrupt gezag of, van corrupte onderdanen. De eerste werkelijkheid wordt ofwel te niet gedaan door het herstel van een moedige en wijze hiërarchie, door haar hervorming van boven af (zooals b.v. Pius X inzette), ofwel door een hervorming van beneden af, door een heilige opstandeling als b.v. Joannes van het Kruis of Catharina van Siëna. De tweede werkelijkheid — de misleiden, de renegaten en geboren anarchisten — wordt slechts bezworen — indien en voorzoover mogelijk — door een vaderlijk, wijs en heilig gezag.

★

Het recht van verzet, het gebruik maken daarvan,

kan, als alles, ten goede of ten kwade leiden: het kan heilige hervormers (als Joannes van het Kruis) en oprechte strijders (als Thomas Morus) kweeken; doch ook scheurmakers (als Luther). Elke goede strijd is gevaarlijk; elke goede strijd kan in sommigen fataal verworden, en dus ook die meest heftige, ernstige strijd: het rechtmatig verzet tegen het gezag. Doch evenmin als men het apostolaat ópgeeft omdat de mogelijkheid gróót is dat men zich geheel in uiterlijke activiteit verliest en aldus het eigen zieleleven plus het apostolaat grondig vernielt, evenmin geeft men het rechtmatig verzet tegen het gezag op om mogelijk fatale gevolgen ervan in sommigen. Men strijdt dien strijd dan alleen.... des te ernstiger (het eenige waartoe ook een apostel ten overstaan der hem bedreigende gevaren moet en kan besluiten). Thomas Morus zou zijn strijd misschien ánders hebben gevoerd als hij de toekomst had kúnnen voorzien, hij zou zéker niet dien strijd hebben opgegeven. „Misschien" zeg ik.... Want als Morus iets dergelijks aan Erasmus bekende, dan voorzeker óók omdat zijn gevoelige natuur te zeer verpletterd was door den afloop, neen, door het éérste verloop van dien strijd. Zijn kwetsbare natuur was te zeer geslagen door de alom losbrekende reformatie dan dat hij nog zou hebben kunnen durven veronderstellen dat zijn heftigheid, behalve mogelijkerwijze medeschuldig aan de reformatie, nog wel eens (veeleer misschien!) de eerste stoot en stimulans kon worden voor een toekomstige binnen-kerkelijke zuivering, een contra-reformatie! Luther heeft hij misschien niet kunnen voorzien, maar deze tweede toekomst (de contra-reformatie) nog minder. Had hij deze hoopvolle herleving en hernieuwing kunnen voorzien, wellicht zou hij, die nu zóó verslagen de fatale historie zijner dagen gadesloeg, zijn wijze van schrijven en strijden geenszins hebben betreurd.

★

Moeten wij het nog zeggen? Het recht van bevelen en de plicht van gehoorzamen zijn niet afhankelijk van de heiligheid van een overste en worden door diens ondeugden niet opgeheven. Als dat zoo was, zou men het gezag slechts aan menschen zónder ondeugden kunnen toevertrouwen, d.w.z. aan niemand. En zoolang een gezagsdrager Gods Wil zoekt, zoolang hij daadwerkelijk de vertegenwoordiger van het gezagsgoed wil zijn, zoolang hij daadwerkelijk de eerste dienaar van gezagsgoed, van bevel en van bevolenen is, — zoolang zal hij onvolmaakt en in het bezit van ondeugden zijn.... Niet de volmaaktheid, maar de goede, d.w.z. de moedige en oprechte wil (die het zondigen tegen de eigen waardigheid niet uitsluit), de heiligheid zónder de volmaaktheid is voldoende om bijgestaan te worden door den H. Geest. Het recht van bevelen en van gehoorzaamheid verlangen ontvangt men met de ontvangen waardigheid. — Maar wanneer het kennelijk wordt, dat.... etc. zie pag. 125. — Ja, laat mij dit zoo formuleeren.

★

Het is niet mijn bedoeling geweest hier het gezagsprobleem volledig te behandelen, doch wel aan te toonen hoezeer ook deze schoone „orde" van gezag, gehoorzaamheid en deemoed vernield en verwoest werd, — en welk een ont-ordende, ont-luisterde, ontheiligde gezagsidee wij thans ter beleving verkondigen en krijgen voorgezet. Zij bestaat in bête aanvaarden en bête zwijgen. — God gaf ons het verstand óók om de g o e d h e i d van zijn bevelen te b e g r ij p e n (ook al omdat hun „goedheid" tevens hun „schoonheid" is); en „de goede God, die de onderwerping van den geest moest vragen aan onbegrijpelijke, in den zin van boven alle gedachten verheven dingen, heeft, zooals blijkt uit Christus' prediking, het grootste geduld gehad in de onderwijzing, de voorstelling ervan. Hij gebruikte beelden die den mensch nabij waren,

en deed daarbij groote wonderen om de aarzeling van den mensch weg te nemen." — Doch zijn vertegenwoordigers op aarde eischen „blinde" d.w.z. niet begrijpende gehoorzaamheid als dé vorm van gehoorzaamheid.

Zoo gehoorzamen als men thans eischt, eischt alleen een corrupt, dom, of een tot geestelijke armoede vervallen gezag: een dergelijk gezag heeft n.l. de tyrannie noodig: om zich te handhaven. Een sterk en wijs gezag is „vaderlijk"; een sterk en wijs gezag begrijpt, dat niets den onderdaan verbiedt zijn bezwaren kenbaar te maken, en alles (en zeker in dát geval) den overste gebiedt het goede van een bevel te verklaren. Opdat de onderdaan het goede bevel beminnen zou zooals God voorschreef: met geheel zijn verstand, geheel zijn hárt, geheel zijn wíl.

„Weidt de kudde Gods onder u", schreef Petrus aan zijn priesters, „niet als dwingelanden, maar als gegroeide toonbeelden van de kudde."